

Yenişehir’de Bir Öğle Vakti’de Kent ve Sınıf: İlişkiler, Karşılaşmalar, Temsiller

Gökhan Bulut*

Geliş Tarihi / Received: 23 Haziran 2025

Kabul Tarihi / Accepted: 30 Eylül 2025

Bulut, G. (2025). Yenişehir’de Bir Öğle Vakti’de Kent ve Sınıf: İlişkiler, Karşılaşmalar, Temsiller. *Eğitim Bilim Toplum*, 23(3), 62-80

62

Öz

Bu çalışma, Sevgi Soysal’ın *Yenişehir’de Bir Öğle Vakti* (1973) romanında Ankara’nın kentsel yapısı üzerinden sınıfsal farklılıkların temsil edilme biçimini incelemektedir. Çalışma, Cumhuriyet’in başkenti olarak planlı biçimde kurulan Ankara’nın özgün niteliklerini göz önüne alarak roman karakterleri aracılığıyla sınıf farklılıklarının kültürel, mekânsal ve duygusal boyutlarda nasıl görünür kılındığına odaklanmaktadır. Yenişehir semtinde bir öğle vaktinde tesadüfi karşılaşmalar yaşayan farklı toplumsal sınıflara ait karakterleri betimleyen Soysal, değerler dünyasına ve gündelik pratiklere odaklanırken ekonomik göstergelerden çok kültürel kodları işlemektedir. Temel karakterlerden olan Mevhibe Hanım’ın temsil ettiği burjuva dünyası kapalı, düzen takıntılı ve nekeslik üzerinden kurgulanırken; sosyalist görüşlere sahip bir öğrenci olan Ali’nin yoksul ailesi sevgi, cömertlik ve dayanışma değerleriyle idealize edilir. Böylece roman, sınıfsal karşıtlıkları yalnızca ekonomik göstergelerle değil, aynı zamanda duygusal ve ahlaki tercihler üzerinden de ortaya koyar. Ayrıca Ankara’nın modernleşme sürecinde ortaya çıkan çarpık kentleşme, rant ilişkileri ve sınıfsal temsiller romanda mekân, ev yapıları ve karakterlerin gündelik ilişkileri üzerinden gözler önüne serilmektedir. Sonuç olarak *Yenişehir’de Bir Öğle Vakti*, yalnızca bir edebiyat eseri olmasının yanı sıra, 1970’lerin kentleşme ve sınıflaşma dinamiklerini kültürel ve ideolojik açıdan sorgulayan önemli bir metin olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sevgi Soysal, Yenişehir’de Bir Öğle Vakti, Ankara, sınıflar, sınıf kültürü, kentleşme.

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü. Eposta: gbulut@ankara.edu.tr. Orcid numarası: 0000-0001-8618-8232

Dr., Lecturer, Ankara University, Faculty of Communication, Department of Journalism. Email: gbulut@ankara.edu.tr. Orcid number: 0000-0001-8618-8232.

The City and the Class in *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*: Relationships, Encounters, Representations

Abstract

This study examines how class differences are represented in Sevgi Soysal's novel *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* (1973) through the urban structure of Ankara. Taking into account the unique characteristics of Ankara, which was planned as the capital of the Republic, the study focuses on how class differences are made visible in cultural, spatial, and emotional dimensions through the novel's characters. Describing characters from different social classes who experience chance encounters at noon in the Yenişehir neighborhood, Soysal focuses on the world of values and everyday practices, processing cultural codes rather than economic indicators. The bourgeois world represented by Mevhibe Hanım, one of the main characters, is constructed as closed, obsessed with order, and stingy; while Ali, a student with socialist views, and his poor family are idealized with values of love, generosity, and solidarity. Thus, the novel reveals class antagonisms not only through economic indicators but also through emotional and moral preferences. Furthermore, the distorted urbanization, rent relationships, and class representations that emerged during Ankara's modernization process are revealed in the novel through the setting, the structures of the houses, and the daily relationships of the characters. Consequently, *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* is not only a literary work but also an important text that questions the dynamics of urbanization and class formation in the 1970s from a cultural and ideological perspective.

Key Words: Sevgi Soysal, *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*, Ankara, classes, class culture, urbanization.

Giriş

Bu çalışmanın amacı, Ankara'da geçen *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti* (YBÖV) romanındaki sınıfsal farklılıkların hangi simgesel karşılaşmalarla ifade edildiği ve nasıl temsil edildiğinin çözümlenmesidir.

Kentler yalnızca fiziki ve mimari yapılara değil, ekonomik ilişkilere, sınıfsal konum ve çatışmalara, ideolojik ve kültürel üretimlere, katmanlı bir gündelik yaşama ve toplumsal çatışmalara da ev sahipliği yapar. Kent, özellikle 18'inci yüzyılla gelen Sanayi Devrimi ve modernleşme süreciyle birlikte, sınıf farklılıklarının keskin biçimde ortaya çıktığı, o güne kadar olmadığı ölçüde görünür hale geldiği, toplumsal karşılaşmaların yoğunlaştığı ve iktidarın mekânsal olarak örgütlendiği bir alan hâline gelir. Avrupa kentlerindeki kapitalistleşmenin doğal olarak getirdiği kentleşme ve kentli özellikler Ankara'da birkaç yüzyıl sonra oluşacaktır.

Cumhuriyet'in başkenti yapılp özel olarak inşa edilen Ankara, doğal dinamiklerle değil, planlanan bir proje olarak doğrudan devlet eliyle oluşturulacak ve böylece yeni Cumhuriyet'in ideolojik taşıyıcılığını da yapacaktır. Ankara'nın bu kendine özgü modernleşme ve buna bağlı sınıfsal örgütlenme biçimi, sınıfsal farklılıkların ve çatışmaların da çarpık görünümlere

sahip olmasına neden olur. Ankara'da geçen veya hatta Ankara'yı konu alan çok sayıda edebiyat eseri olmakla birlikte, Sevgi Soysal'ın *YBÖV* başlıklı romanı, 1970'li yılların Ankara'sı hakkında çok yönlü bir analiz imkânı sunması bakımından ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Roman, Ankara'nın Yenişehir semtinde farklı sınıflardan bireylerin yollarını bir öğle vakti kısa süreliğine kesiştirir. Rastlantısal gibi görünen bu karşılaşmalar, aslında sahne önünde belirgin olmasa da Ankara'da yaşanan sınıfsal ayrımların, çelişkilerin ve gerilimlerin yansımalarını sunar. Soysal, Ankara'yı sadece bir mekân olarak değil farklı toplumsal sınıfları temsil eden karakterler üzerinden sınıfsal mücadelelerin yaşandığı toplumsal bir mekân haline getirir.¹

Bu çalışmada, romandaki karakterler, mekânların kullanımı, karşılaşma biçimleri, duygu ifadelerinin yapısı üzerinden sınıfsal farklılıkların temsili analiz edilecektir. Burada ifade etmek gerekir ki romanda tespit edilen sınıfsal farklılıkların görüldüğü yerler sınıfların karşı karşıya geldiği çatışma/mücadele anları değildir. Karakterlerin gerek duyguları gerek hayat koşullarındaki farklılıklar, az sayıdaki örnek dışında, çoğunlukla birbirleriyle çatışma anlarında gösterilmez. İşçi sınıfı kültürü, burjuva kültür dünyasının içinde ondan ayrılarak kendini tanımlarken, buna yol açan belirleyici etken, sınıf mücadelesinin kendisidir (Coşkun, 2014, s. 16). Dolayısıyla da romanda fiili sınıf mücadelelerine doğrudan dönüşmeyen ve bu duygu tarifleriyle betimlenen farklar sınıflara atfedilen değerler² şeklinde tezahür eder.

Karmaşık Sınıfların Çarpık Karşılaşma Alanı: Ankara

Kent ve sınıf ilişkisi üzerine gelişen Marxist literatür³, daha çok Sanayi Devrimi'yle ortaya çıkan yeni kentin ve yeni sınıfın oluşum süreçlerini incelemektedir. Bununla birlikte "Marx'ın çalışmalarında kent mekânının sınıf bilinci açısından önemine yer yer atıflar yapılmaktaysa da, çalışmalarının bütünü gözden geçirildiğinde, sistematik bir değerlendirme ya da kuramsallaştırmaya rastlanmaz" (Şengül, 2001, s. 9). Kentin modern sınıflarla birlikte değerlendirildiği veya sınıf mücadelelerinin mekânı ve konusu olarak ele alındığı çalışmalar kentte ortaya çıkan sömürünün, yaratılan refahın ve onun bölüşümünün kentin sınıfsal yapılanmasını ve kentte gerçekleşen sınıf mücadelelerini incelemektedir. *YBÖV*'nin geçtiği Ankara ise Fransa'nın Paris'i; İngiltere'nin Londra'sı gibi bir "refah kenti" değildir. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte bir kent olması için özel çaba sarf edilen, bir anlamda yeni Cumhuriyet'in toplumsal tahayyüllerinin de gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir kenttir⁴. Büyük ölçüde Almanya ve Fransa olmak üzere Avrupa yapılarının örnek alındığı, başta Macar mimarlar olmak üzere çok sayıda yabancı mimarın

eserlerinin bulunduğu Ankara⁵, içinde modern kapitalizmin çelişkilerinin doğal yollarla kendiliğinden geliştiği değil, bu çelişkilerin sonradan içine adeta yerleştirildiği bir kenttir. Kentteki zenginliğin temel sebeplerinden biri de Ankara'nın kuruluş yıllarında oluşan kent rantıdır⁶. “Kurucu dönemde yeni şehrin parselasyonu ve gelişim yönü, kurucuların rant dağıttığı siyasi elit ve yüksek bürokratların arazi sahibi olmasına ve bu yolla zenginleşmesine yol açmıştı” (Aydın, 2017, s. 43). Cumhuriyet'in ardından gelen 1920'li yıllardaki büyümenin ve izleyen yıllarda Alman mimar ve şehir planlamacısı Hermann Jansen'in Ankara için yaptığı şehir planının⁷ (1932-1938) kente yarattığı büyük rant, dönemin ayrıcalıklıları tarafından, planın uygulanmasını da sekteye uğratacak şekilde istismar edilmiştir⁸.

“Sınıfların, fraksiyonların ve grupların çıkarlarını ideolojik olarak resmileştiren ayrıcalıklı bir araç” olan planlama Ankara'da “hâkim ideolojinin en önemli işlevi olan toplumsal bütünleşmenin en üst düzeye çıkarılması konusunda kapasite oluştur(ma)” (Castells, 2023, s. 141) görevini tam anlamıyla yerine getirememiştir. Bu durum, Ankara'nın başlı başına bir karakter olarak işlendiği Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun (2024) *Ankara* romanında da sergilenmektedir. Karaosmanoğlu'nun üç bölümden oluşan romanında Cumhuriyet'in kuruluşunun ardından oluşturulan kentte 1930'lu yıllarda dönemin siyasetçilerinin girdiği rant ilişkileri sonucu yozlaşan kişiler ve çarpıklaşan kent yapısı etkileyici şekilde anlatılmaktadır. O siyasetçilerden biri, Sevgi Soysal'ın *YBÖV* romanında Mevhibe Hanım'ın “Atatürk döneminde vekillik yapan babası” olarak karşımıza çıkacaktır. *Vekil beybaba*'nın, Mevhibe Hanım'a miras bıraktığı geniş araziler (Küçükcesat'ta bulunan bağlar), o dönemde bedelsiz şekilde elde ettiği arsalarlardır.

Harvey (2019a, s. 119)'in, İkinci İmparatorluk (1852-1870) dönemi Paris'i için söylediğine⁹ benzer bir rant piyasası ve toplumsal dengesizlik, Cumhuriyet'in ilanının ardından Ankara'da da oluşmuş görünmektedir. Dolayısıyla Ankara'da sınıfsal pozisyonlar, kapitalizmin gelişmesine koşut iktisadi süreçlerden daha çok siyasal iktidara yakınlık derecelerine bağlı olarak, söz konusu bu rantlara erişim olanaklarına göre şekillenmiştir. Bu durumun da etkisiyle sınıfsal karşılaşmalar Soysal'da, birbirinin merkezine yaklaşmayan ve dolayısıyla da birbirine karşıtlıkları çok belirgin olmayan (ve bu haliyle birbirine tehdit oluşturmayan) temaslar halindedir. Romanda, sanayinin gelişmediği; en azından İstanbul, Bursa, Kocaeli gibi bir “sanayi kenti” olmayan Ankara'daki sınıfsal farklılıklar da karşıtlıklar ve mücadeleler olarak değil, birbirine zıtlıklar barındıran gündelik kültürel çatışmalar olarak yaşanmakta ve temsil edilmektedir.

Ankara, Sevgi Soysal ve YBÖV

Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Sevgi Soysal, 40 yıllık kısa yaşamından¹⁰ geriye oldukça önemli eserler bırakmıştır. İlk öykü kitabı *Tutkulu Perçem*’in 1962’deki ilk yayımıyla birlikte edebiyat dünyasına adım atan¹¹ Soysal’ın ikinci romanı olan *YBÖV*, 1973 yılında yayımlandı. Soysal, *YBÖV* ile 1974 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı’nı kazandı.

Modern Rus Edebiyatı’nın kurucularından sayılan Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852), *Nevski Bulvarı* başlıklı novellasında, gün boyunca farklı saatlerde caddeyi kullanan farklı sınıfları “gösterir” okura. İnsanlar, başka sınıfsal katmanlara ait insanları görmeden, yalnızca ait oldukları sınıftan insanlarla birlikte, günün belli saatlerinde Nevski’de “bulunur.” Sevgi Soysal ise *YBÖV*’de, günün aynı saatinde (öğle saatleri) Atatürk Bulvarı’nın aynı noktasında birbirleriyle tesadüfi temaslarla da olsa karşılaşan farklı sınıftan insanları “buluşturur”. Gogol’un edebiyata kattığı kent, Soysal’da, romanın mekânı olmasının ötesine geçip karakterlere şekil veren bir yapı haline gelir.

Kurtuluş Savaşı’nda ana karargâh olarak seçilmesi ve Cumhuriyet’in ilanının ardından başkent olmasıyla gelişen Ankara, daha çok siyaset ve bürokrasiyle anılır. Bununla birlikte her ne kadar ikincil planda kalmış olsa da edebiyat açısından da zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Türkiye siyasi tarihine ilişkin bir dönemlendirmenin edebiyata uyarlanmasıyla “dönem romanı” olarak değerlendirilen pek çok eserin mekânı Ankara’dır¹². Sevgi Soysal’ın *YBÖV* romanı da “12 Mart Romanları” kapsamına alınmaktadır.¹³ Roman, 1970’ler Ankara’sında birbiriyle kent coğrafyası ve kent koşullarında karşılaşan pek çok insanı barındırır. Dönemin Ankara’sının sosyolojik yapısına ilişkin yazarın gözlem ve çıkarımlarını da içeren eser, farklı sınıflara ve aynı sınıfın farklı katmanlarına mensup insanların yaşam pratiklerini anlatmanın yanı sıra bu insanların birbiriyle karşılaşmalarını ve birbirlerine ilişkin değerlendirme ve yaklaşımlarını da sunar. “...Sevgi Soysal’ın anlatılarında Ankara’nın sokakları, semtleri ve öykü kahramanlarının sokaklarla olan ilişkilerini bulmak mümkün. Ama bunun ötesinde bir dönem Ankara’sının izlerini, o dönemin bugünkü anlatılara sızan gölgelerini de hissetmek mümkün(dür)” (Şimşek, 2017, s. 518). Kurgusal bir metin olmakla birlikte yazarın Ankara’ya ilişkin gerçek gözlem ve deneyimlerini kapsaması bakımından da edebiyat ile -olgusal gerçekliği aktaran- gözlem metinleri arasında önemli bir kesişim kümesi oluşturur. Kaynar (2021), “farklı kuşaklardan biz Ankaralılar, aynı şehirde yaşadığımız hissine onu okurken kapılabiliriz artık” diyerek bu yönüyle Soysal’ı “Ankara’nın ilk yazarı” olarak tanımlar. “Yaşadığı çevreyi çok iyi gözlemleyen bir yazar olan Soysal’ın, Yenişehir’de Bir Öğle Vakti’nde

bir karnaval kalabalığını¹⁴ çağrıştıran roman kahramanlarının bir kısmı yazarın kendi aile öyküsünün içinde kimisi de romanı yazdığı cezaevi koşullarında yanı başındadır. Bu haliyle romanda yaratılan renkli ve canlı dünyanın sırrı bir ölçüde çözülür” (Çetin Baycanlar, 2022, s. 436).

Harvey, modern mitlerin eski zaman mitlerinden daha az anlaşılır olmasına rağmen onlardan çok daha güçlü olduğunu belirtir (2019a, s. 35). Harvey’e göre modern mitlerin gücü “kökenleri anlatan olağanüstü hikâyeler insanın tutkuları ve arzularının çatışmasına dair olağanüstü hikâyeler olmalarından değil, hayal gücümüzün içinde günlük deneyimlerden kaynaklanan kesin, tartışılmaz gerçekler olarak barınmalarından kaynaklanır.” Soysal da böylesi bir kaynağı kullanarak okurun -özellikle de Ankaralı okurun- zihninde hazır olan gerçekliği kendi hayal gücüyle buluşturur. Böylece, (Ankara özelinde) kentsel değişimin -tam oluşmamış- yıkıcı süreçlerini kavramanın ve kentin barındırdığı sınırlılık ve olanaklar üzerine düşünmenin edebi yollarını sunar.

YBÖV’de, Tuna Caddesi’nin Atatürk Bulvarı tarafındaki girişinde bulunan bir kavağın (bugün yerinde Barış Heykeli bulunmaktadır)¹⁵ yıkıldığı birkaç saatlik bir zaman diliminde, kavak etrafında toplaşan bir kalabalık tasvir edilir. Bu “kalabalık” toplumun herhangi bir sınıfını da temsil etmez. “Tek ortak özellikleri, kimi zaman tıpkı kavak ağacını seyredenler gibi tesadüfen kimi zaman da ‘ucuza herkesten ucuza, herkesten önce en ucuzunu almağa meraklı bir kalabalık’ (s. 12) olmanın ötesine geçmeyen bir topluluk olarak karşımıza çıkar.” (Çetin Baycanlar, 2022, s. 429). Bu kalabalık içinde bulunan bazılarının kişisel hikâyeleriyle birlikte dönemin Ankara’sında gündelik yaşamın izlerini de süren roman, her biri farklı başlıklar taşıyan 19 bölümden oluşmaktadır. Romanda, Soysal’ın “Kızılay’dan Piknik¹⁶’e kadar uzanan coğrafyada objektifime takılanlar” (Duru’dan aktaran Ural, 2015, s. 100) olarak betimlediği ve yazar tarafından rastgele seçilmiş izlenimi veren 14 temel karakter ile onlarla ilişkili kimi tipler ele alınmaktadır. Roman, Sevgi Soysal’ın koleksiyonunda kent ambiyansının en iyi hissedildiği romanlardan biridir. Romanın kalabalık kişi kadrosunda yer alan karakterler, Türkiye’nin eşitsiz sosyal yapısına dair bir fotoğraf vermek üzere kentin merkezinde bulunan bir semtinde -Türkiye’nin kalbinde- tesadüfen buluşurlar” (Candan, 2021, s. 8). Bu durumu Ural (2015) şu şekilde değerlendirir: “Gelip geçenlerin hikâyesi bu yüzden üçüncü tekil şahıs tarafından, birbirinden bağımsız şekilde anlatılır. Bu anlatıda tüm bu hikâyeler, modern gündelik hayatın parçalanmışlığını yansıtacak şekilde parça parçadır; onları birbirine bağlayan hiçbir ana hikâye yoktur” (s. 100-101).

YBÖV'de Sınıf Karşılaşmaları

Romanın geneline baktığımızda yazarın sınıf farklılıklarını ekonomik göstergelerden çok kültürel kodlarla ve değerlerle temsil ettiği görülmektedir. Bu kod ve değerlerin en belirgin şekilde gösterildiği mekânlar ise karakterlerin yaşadığı evlerdir. Ev içi değerlerin, karakter yapılarının, duygusal dünyaların aktarıldığı romanda, bu unsurlar üzerinden siyasal bir anlam dünyası da kurulur.

İzleyen bölümde, bu karşılaştırma ve farklara ilişkin romanda yer alan en belirgin anlatımlar ve bu anlatımlara ilişkin değerlendirmeler aktarılacaktır.

Sınıfların evleri ve değerleri

YBÖV'de burjuva ailesi ile işçi sınıfı ailesi (yaşamı, koşulları, değerleri) karşılaştırması, Mevhibe Hanım'ın evi ile Ali'nin evi üzerinden kurulmaktadır.

Mevhibe Hanım, babası “Atatürk döneminde vekillik yapmış, hiçbir kusuru affetmeyen, bu dikkatliliği ile Paşa'nın gözüne girmiş, hesaplı, Atatürk'ün kendisine birkaç eski Ankara bağı hediye ettiği” biridir. Mevhibe Hanım'ın zenginliği babasından miras bu bağlar ve “kendine kalmış olan ve kolay tükeneyeğine benzemeyen” (s. 106) iraddir¹⁷. Mevhibe Hanım ve ailesine sınıfsal olarak burjuva karakterini en çok da bu “toprak rantı” oluşturmaktadır. “Marx'a göre kira, toprak sahibinin ‘aşırıldığı’ bir şeydir; hak edilmeyen bir getiridir... (ve) Marx, rantiyeyi, toplumsal emek sonucu oluşan iktisadi büyümenin meyvesini toplayan edilgen bir unsur olarak görür” (Harvey, 2019b, s. 171). Bu nedenle, kültürel davranış kodları itibarıyla daha çok “orta sınıf” yakıştırmasına uygun bir yaşam sürmekle birlikte Mevhibe Hanım'ın sahip olduğu toprak ve bu topraktan elde ettiği kira, onun sınıfsal konumunun dayanağıdır.¹⁸

Mevhibe Hanım, evinin dışındaki dünyayla ilişki kurmayan biridir ve roman boyunca kendisini yalnızca evin içinde görürüz. Babası, Mevhibe Hanım'ı ona sormadan “partiye yazdırmıştır” (s. 131) ve bugün Kadın Kollarına bağlı yardım derneklerinden birinin yöneticisidir. Bu dernek tarafından düzenlenen kimi yardım etkinliklerine, briç oynamaya, düzenledikleri sünnet düğünlerine katılımı (s. 105) dışında ev dışı hayatına ilişkin başka bir bilgi verilmez. Mevhibe Hanım, erkek çocuğunu (Doğan) kayıran, düzen takıntılı, geldiği aileyle, babasıyla ve sahip olduğu değerlerle övünen biridir. Roman boyunca farklı sınıftan, biri evde çalışan “Hizmetçi Nurten” ve diğeri de apartmanda çalışan “Kapıcı Mevlüt” olmak üzere iki kişiyle temas etmektedir. Bu temaslar Mevhibe Hanım'ın mutlak hâkim olduğu kendi evinde ve sahip olduğu

apartmanda gerçekleşmektedir. Ankara'nın konut yapısı ve dönüşümü göz önünde bulundurulduğunda, Mevhibe Hanım'ın evinin "apartman" olmasının belli göndermeleri olduğu söylenebilir. Batuman'a göre (2019) konut tipi olarak apartman yapısını şu şekilde ifade eder: "... apartman dairesi kuytu bir kentsel mekândır; içinde ne olup bittiğini dışarıya belli etmez" (s. 95). Sahibinin sosyal statüsü kadar iç mekân dağılımını da dışarıya açıkça yansıtan müstakil ev ile karşılaştırıldığında, apartman dairesi içini göstermeyen kapalı bir kutudur. Alt sınıflar için ulaşılabilir mesken olabileceği gibi zengin ailenin modern evi veya barınma dışı amaçlarla kullanılan mahal de olabilir şeklinde değerlendirmektedir. Bu değerlendirme Ali'nin yaşadığı ev ile Mevhibe Hanım'ın evine ilişkin karşılaştırmayı daha anlamlı kılmaktadır. Ali, annesi ve babası ile birlikte müstakil bir evde yaşamaktadır ve evin sokağa açıldığı yerde bulunan küçük taş(lık) alan, Ali'nin annesi tarafından her saat başı yıkanmaktadır (s. 166). Sokakla evin kesiştiği (birbirinin içine girdiği) bu küçük alan ve buranın her saat başı yıkanıyor olması, evdeki süren yaşamı duyurmakta, her an gelebilecek olan misafirlere duyulan saygıyı ve misafir ağırlamaya hazır bulunmayı ifade etmektedir. Alt sınıfların yaşadığı müstakil evlerin kamusal alanla geçişkenliğini de simgeleyen bu kullanıma karşı Mevhibe Hanım'ın evi dışarıya kapalı -"beklenmedik misafir gelmezdi pek bu evlere" (s. 92)- ve ulaşımı zordur. Ali'nin yaşadığı evde eşyalar zevksiz, ucuzdur ve yoksulluğa rağmen yeni eşyalar alınır (s. 166). Mevhibe Hanım'ın "temiz, düzenli, iyi aileye yakışır biçimde döşenmiş olmasına özen göster(diği)" (s. 106) evinde ise eşyalar eski olsa da kalitelidir -"geçenlerde yemeğe misafir gelen profesöre rezil olunduğundan" ve "Salih'in kariyeri için" (s. 134) -banyo fayanslarının değiştirilmesi dışında (s. 91)- çok sık değiştirilmez çünkü "vekil beybaba'dan kalma eşyaları, bir anlamda sürdürmek istedikleri durumlarının bir simgesi olarak" (s. 98) görülmektedir. Öte yandan Mevhibe Hanım'ın eşyalarla kurduğu ilişki, kişinin aile kökenlerini göstermesi bakımından da önemlidir: "babadan kalma bir koltuk bile insanın bir ailesi olduğunu, piç olmadığını ele güne ispatlar" (s. 132). Dolayısıyla romanda, yoksul evlerindeki eşyaların derme çatma oluşu ve yeni eşyaların satın alınması, onların kökensizliğinin ve "ailesizliğinin" göstergeleri haline gelir. Mevhibe Hanım'ın evinin "eczane gibi" düzenli (s. 102) olması, aile ilişkilerinin düzensizliği ile karşıtlık oluşturur. Ali'nin evinde bulunan eşyaların uyumu ve düzensizliği de bu evdeki yaşamın uyumu ile tezatlık barındırır.

Evler, Evlilikler, Karakterler

Sevgi Soysal roman boyunca Ali karakterini idealleştirdiği ölçüde onun yaşadığı evi ve aile ilişkilerini de sevimlileştirmektedir. Soysal'ın Mevhibe Hanım'ın ve Ali'nin evinde görünür kıldığı duygular da farklıdır. Mevhibe

Hanım’ın evinde geçmişten beri “insanca alışveriş” (s. 110) yoktur. Olcay büyüdüğü ev ile anne ve babasını “korkunç sevgisiz” hatırlamakta, onların ilişkisinden “içi buz gibi don(arak)” söz etmektedir. Olcay, “Bir gün olsun, birbirlerine sıcak, delice bir söz söylediklerini, bir gün olsun anasının, babasının yanağına bir öpücük kondurduğunu, bir gün olsun, babasının, anasının kışına bir şaplak patlattığını, bir gün olsun önce hırçınlaşıp sonra ağlaşıp kavga ettiklerini, bir gün olsun aralarında cinsel bir ilişki olduğunu belirten bir davranışta bulunduklarını” (s.109-110) görmemiştir. Kendisi de sevgisiz bir ailede büyüyen ve aile üyelerini sevmeyen (s. 96) Prof. Salih Bey de çocukluğundan beri ödün vermeden çabaladığı zenginleşmeye uygun şekilde “bir vekil kızıyla” evlenmiştir. Mevhibe Hanım için özel bir anlamı ve duygusu olmadığı anlaşılan bu evlilik, “insanın Doğan Bey gibi bir babası olursa, Salih Bey gibi ciddi, ileri görüşlü ve hırslı bir genç, Mevhibe gibi çevresi olan ve babasının ölümüyle hatırı sayılır bir mirasa konan bir genç kıza (...) talip ol(ması)” (s. 129-130) sonucu meydana gelmiştir. Mevhibe Hanım için zaten “karı-koca(nın yerini) giderek, bir apartman, birkaç çocuk, edinilmiş eşyalar gibi, evlilikten daha önemli bağlar almalı(dır)” (s. 132). “... bireylerin toplumsal konumlarına duygusal deneyimler(inin) eşlik e(ttiği)” (Coşkun, 2023, s. 71) saptaması dikkate alındığında, Soysal tarafından karakterlere yüklenen duyguların onların sınıflarına ilişkin bir veri olduğu görülür.

Yazar, Mevhibe Hanım ve ailesinin tekdüze ve sevgisiz yaşamına karşın Ali’nin annesi ve babasının ilişkilerinden, heyecan verici evlilik hikâyelerinden, birbirlerine olan tutkusundan, ev yaşamının duygusal yoğunluğundan ve tüm aile üyelerinin birbirlerine olan düşkünlüğünden bahsetmektedir (s. 165-167). İki ailenin yaşamındaki ve aile üyelerinin ilişkilerindeki farklılıklar Sevgi Soysal’ın kurduğu sınıfsal karşıtlıklar açısından önemlidir. Williams (1990), bu karşılaşmaların ve karşılaştırmaların yalnızca ekonomik ve kültürel farklar üzerinden de yorumlanmasını mümkün kılar. Williams, “duygu yapıları”nın sınıfsal konumlar üzerinden biçimlendiği gösterir. Aynı zamanda, “... tartışmak üzere bir odada toplanmış bireylerin dünyadan edinin biriktirmiş oldukları çok geniş deneyimsel verileri beraberinde getir(diği)” (Harvey, 2013, s. 145) düşünülürse, karakterlerin geçmişlerinden getirdikleri değerlerin davranışlarına yansımalarının da sınıfsal olduğu belirtilebilir. Romandaki karakterlerin *biyografik mirasları*¹⁹ onların gündelik deneyimlerinin sınıfsallığını ve dolayısıyla sınıfsal farklılıklarını belirleyen bir unsur²⁰ olarak karşımıza çıkar.

Soysal, yoksul ailelerin evlerini karşılıklı sevgiye dayanan, neşeli, şakacı diyaloglarla ve rahatlatıcı biçimde betimlerken burjuva ailelerinin evlerini mantığa dayalı, duygusuz, ilişkisiz ve boğucu özellikleriyle öne çıkarmaktadır. Doğal ve yaşamın hareket halinde olduğu yoksul evlerine karşı yapay ve durağan burjuva evleri, bu evlerde yetişmiş Ali ve Doğan karakterlerinin siyaseti algılama ve yaşama geçirme biçimlerine de sirayet etmiştir. Ali, bir siyasi partide örgütlüdür ve sınıf hareketinin içindedir. Doğan ise daha çok bir küçük burjuva aydınıdır ve alt sınıftan insanlarla tesadüfi karşılaşmalar dışında ilişkisi yoktur (s. 135-177).

Mevhibe Hanım ev işleriyle ilgili Nurten'e sürekli talimatlar vermekte, onun her şeyi kendi istediği gibi ve tam zamanında yapmasını istemekte fakat Nurten'in yaptığı işleri beğenmemektedir. Sık sık "Benim evimde düzen bozulmaz" diyen Mevhibe Hanım'ın bu ifadesine karşı Nurten: "Altı piçle gecekonduya tıklı, çocukları eve kapatıp evden çık da, bak nasıl bozulur ev düzenin" diye acı acı düşünürdü Nurten bazıları. Bir de akşam kocan gelsin, iş dönüşü yorgun argın topladığın evin altını üstüne getirsin." diye düşünmektedir. Bu karşılaşmada, yeniden üretim emeğine dikkat çeken Soysal, kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rollerindeki sınıfsal farklılıklara da değinmektedir.²¹

Sınıfsal Karşılaşmalar ve İktidar İlişkileri

Soysal, "meşru olsun ya da olmasın (...) bir gizem perdesinin arkasında" (Harvey, 2019a, s. 267) kalan aile içi yaşamı, Mevlüt'ü anlattığı son bölümde gözler önüne serer. Köyden kente göçen ilk kuşak bir kent proleterisi olan Mevlüt, geldiği taşranın "gerici" kültürel özelliklerini korumaktadır ve Ankara onun için içinde eriyip karışacağı bir kent değil, kendine benzer başka insanlara karşı varlığını sürdürmek zorunda olduğu ve bulunduğu konumu korumayı öncelediği bir kıs(tır)ılma alanıdır. Mevlüt'ün evi, dışında girdiği ilişkilerden ve maruz kaldığı sömürden bağımsız bir yer değildir. Emeğin yeniden üretiminin temel mekânı olan ev, Mevlüt için emek sürecinin gerçekleştiği mekânın doğal bir bölmesi konumundadır. Kapıcı Mevlüt, işine son derece bağlıdır çünkü "Kızılay'da kapıcılık için millet anasını satar" diye düşünmektedir. Dönemin Ankara'sında özellikle çevre kasabalardan buraya göç edenler, enformel-güvencesiz ve birbiriyle rekabet halinde bir emek havuzu oluşturmaktadır. Soysal bu havuzu, Mevlüt'ün, Mevhibe Hanım'ın itirazlarına rağmen apartman bahçesine çamaşır asması bahanesiyle eşi Hatice'ye saldırdığı bir sırada onun ağzından şöyle betimlemektedir:

Ekmek düşmanı. Senin kalın kafan ne anlar ekmeğin nereden geldiğinden. Ekmek senin boklu götünde değil, aslanın ağzında. Beni kapıcılıktan atarlarsa görürsün. Kızılay'da kapıcılık kolay mı? Sen ne bilcen kapıcılığı? Kalarifer kursunda millet birbirinin ekmeğini elinden alacam diye ne işler çevirmedi. Bir kapıcılık bulmak için millet kaç para veriyor? Hele böyle, Kızılay'da kapıcılık için millet anasını satar. Kim bilir kaç uğursuz göz dikmiştir bu kapıya. Senin gibi sütü bozuk yüzünden kapı dışarı edilmemin duacısidir kaç gâvur. Kızılay bu Kızılay! Ama senin gibi köy ayısı, Kızılay ne, Cebeci ne, Yenimahalle ne, ne bilecek... (s. 267-268)

YBÖV boyunca evinin dışına çıkmayan hatta evinin tam önünde olmasına rağmen romanın temel metaforu olan kavağın devrilişinden bile haberi olmayan Mevhibe Hanım için Nurten de Mevlüt de kaba, eğitimsiz, görgsüz, sürekli hâkimiyet altında tutulması gereken insanlardır. Batuman (2019) “göçün yoğunlaşması ve kentsel nüfusun artışı kentsel hizmetlerin giderek yetersizleşmesine ve bu da kente yeni katılan kitleye karşı olumsuz bir tutumun doğmasına sebep ol(duğunu)” belirtmektedir (s. 111). Mevhibe Hanım'ın yoksullara bakışında da bu tutum net biçimde görülmektedir. Yoksullara yardım derneği yöneticisi Mevhibe Hanım, Nurten için ikiyüzlü biridir çünkü çocuklarının eskimiş kıyafetlerini hastanede yatan çocuklara vermek üzere Nurten'e yıkatıp ütületmektedir, fakat Nurten'in çocuklarına hiçbir şey vermez. Nurten Mevhibe Hanım için “Kendi ocağındaki yoksula hayrı dokunmayanın âlemin öksüzüne ne hayrı dokunurmuş?” diye düşünür.

Bir Sınıf Değeri Olarak Cömertlik

Soysal, sınıfların ahlaki tutumuna ilişkin en belirgin tutumu “nekeslik (cimrilik) ve cömertlik” ikiliği üzerinden kurmaktadır. Mevhibe Hanım'ın (ve eşi Prof. Salih Bey'in) tüm yaşamı nekeslik üzerine kurulmuş görünmektedir. Mevhibe Hanım, Nurten Hanım'ın hazırladığı yemeklerdeki malzemeleri (yumurta, kıyma, yağ vb.) gereğinden az kullanır, eski gazeteleri bile atmaz, boşalan her kavanozu saklar, pişen yemeklerin porsiyonlarını küçültür, “evin oğlu (Mevhibe Hanım'ın oğlu Doğan) doymayıp sınırı aşarsa” Nurten Hanım'ın yemeğini keser (s. 102-106). Bu durum, Olcay'ın da dikkatini çekmektedir. Olcay, bir gün evden çıkarken, annesi akşam yemeği için kalmasını istediğinde annesinin bu tutumuna şöyle tepki gösterir: “Ben yemeyeceğim(...). Bugün de dörder köfte yersiniz, fena mı? Doğan doymuyor zaten çoğu zaman. Nurten Hanım'ın köftesini de yememiş olursunuz” (s. 107). Olcay'a göre annesinin “oğluna olan sevgisi cimrilliğini yenemediği için, bu sevgiyi başkalarına ödetirdi” (s. 117). Biraz önce değindiğimiz akşam yemeği diyalogunun devamı,

Mevhibe Hanım'ın Nurten Hanım'a bakışını kristalize şekilde göstermektedir. Mevhibe Hanım, kızının bu tepkisine, (Nurten Hanım'ı kastederek) “Bizim evden rahatını nerde bulmuş o? (...) Sen onun evini biliyor musun? Her yanı akıyormuş. Evinde kalsa siyatik ağrısından geberir. Burada hiç olmazsa kemikleri ısınıyor” (s. 107) diyerek karşılık vermektedir. Nurten Hanım'ın kendi evindeki varlığını ona yapılmış bir “iyilik” olarak gören Mevhibe Hanım, Kapıcı Mevlüt'e de aldığı halının taksitlerini Mevlüt'ün maaşından kesiyordu ve Mevlüt de “Mevhibe Hanım'ın bu iyiliğini unutmayacaktı kolay kolay” (s. 265).

Mevhibe Hanım'ın bu nekesliğine karşı Ali ve ailesi ise oldukça “cömert” resmedilmektedir. Buna ilişkin en çarpıcı örneği Soysal, Ali'nin evine giden Doğan'ın kendisine ikram edilen çayı simgeleştirerek verir. Ali'nin annesi “isteyen bolca, koyu koyu içsin, diye... Şekerini de koyma(dan)” demlikle ortaya getirir çayı. Buna şaşırان Doğan, “Anasının ‘dokunuyor, sinirli yapıyor’ diye ev halkına içirdiği açık, tatsız çayları hatırla(r)” ve içine bir rahatlık yayılır (s. 168). Burada, her iki karakter arasında Soysal'ın resmettiği nekeslik-cömertlik farkının sınıflara atfedilen ortak duygularla ve değerlerle ilgisi olduğu söylenebilir. Sınıfların kendi içinde paylaştığı ve genelleştirilebilecek değerleri ele alan Williams (2017), bireycilik ve bencillik tutumunun burjuvazinin; kolektivitelyi kapsayan ve toplumsallığı önceleyen tutumların ise işçi sınıfının değerlerini işaret ettiğini belirtir (s. 472-475).

Yoksul ailelerin cömertliğine ilişkin bir başka örnek de Ali'nin babasının çalıştığı fabrikada işçilere verilen günlük 1 litre süt hakkını, beş hasta çocuğu olan bir işçi arkadaşına vermesidir. Ali ve ailesi “o sıralar (...) bir gün doyuyorsa üç gün aç” geçirmektedir. Eşinin süt hakkını arkadaşına verdiğini duyan Ali'nin annesi, “benim çocuklarım açken, kendi süt hakkını nasıl başkasına verirsin?” diyerek tepki gösterir ve evi bir süreliğine terk eder. Tam bu sırada Soysal, ahlaki tutum konusundaki yargısını bir adım öteye taşır ve “Anan haklıymış aslında” diyen Doğan'a karşı, anne ve babasının kolektif yaşamından söz ettirerek Ali'ye şunları söyler:

Babam da haklıydı. Her gün burnunu dibinde hasta çocukları için ağlaşan adamı görmezlikten gelmemekte haklıydı. İkisi de haklıydılar. İkisi de ellerinden geleni yapıyorlardı. Babam gün boyu çalışıyor, anam evi, bizleri tertemiz tutuyordu. (s. 167)

Özellikle iki ailedeki çay sunumlarının farkları ve Mevhibe Hanım'ın nekesliğinin aksine Ali'nin ailesinin (babasının, kendi ailesinin de ihtiyacı olmasına rağmen süt hakkını arkadaşına verişiyile doruğa çıkarılan) cömertliği,

yazarın sınıflara yönlendirdiği ahlaki bir yergi ve övgü olarak görünmekle birlikte sınıfsal dayanışmayı işaret etmesi bakımından önemlidir. Hobsbawm (1998) da 19'uncu yüzyılda ortaya çıkan yeni emekçi yığınları ve emek hareketini değerlendirirken bireyci-kolektivist ikiliğine dikkat çeker ve “emek hareketinin yarışmacı değil dayanışmacı, bireyci değil kolektivist” olduğunu vurgular (s. 228-230). Coşkun da işçilerin adalet ve hakkaniyet arayışları ile dayanışmacılığı, işçi sınıfı kültürünün iki unsuru olarak tanımlar (2013, s. 48). Bu nedenle yazarın karakterlere atfettiği tutumların belli sınıflara ait değerler olduğu ve karakterler arasındaki farklılıkların da sınıfsal karşıtlıklar olarak değerlendirildiği görülecektir.

Sonuç

Bu çalışmada, Ankara'nın kentleşme ve modernleşme süreciyle birlikte 1970'li yıllarda şekillenen sınıfsal yapısının edebi bir temsilini sunan *Yenişehir 'de Bir Öğle Vakti* romanı ele alınmış ve karakterlerin sınıfsal konumları, mekân kullanımları, karşılaşma biçimleri üzerinden, kentteki sınıfsal ayrışmanın nasıl kurulduğu ve yeniden üretildiği analiz edilmeye çalışılmıştır. Soysal'ın romanı Ankara'nın, özellikle de Yenişehir semtinin yalnızca bir mekân değil, ideolojik ve sınıfsal bir ayrışma alanı olarak kurgulanması bakımından da önemli bir eserdir.

YBÖV, bireysel karakterlerin kentte geçirdikleri kısa bir zaman dilimini anlatırken, aslında kentin sınıfsal haritasını da çıkarır. Karakterlerin bir öğle vaktindeki karşılaşmaları, rastlantısal gibi görünse de kentteki sınıfsal temelli ayrışmaları temsil eden yapılar aracılığıyla temsil edilir. Roman, yalnızca edebi değil aynı zamanda modern Türkiye'nin kentleşme, sınıflaşma ve ideolojik örgütlenme süreçlerini sorgulayan bir anlatı olarak da görülebilir. Roman, 1970'li yılların sınıfsal ayrışmalarını bireylerin gündelik yaşam pratikleri ve kültürel farklılıkları üzerinden görünür kılar. Ankara'nın başkent olarak seçilmesiyle yaşanan dönüşüm, romandaki kavak etrafında meydana gelen temaslar üzerinden simgesel bir boyutta anlatılır.

Romanda, karakterler arası sınıfsal farklılıklar yalnızca ekonomik göstergelerle değil kültürel kodlarla ve değerlerle temsil edilir. Sınıfsal çatışmaların değer ve tutum farkı ile sınırlı tutulduğu eserde Soysal'ın, Ali karakteri üzerinden “politik bilinç” ve “yoksul yaşam” idealleştirmesi yaptığı da söylenebilir. İnsani duyguların yoksullara, duygusuzluğun veya olumsuz duyguların ise zenginlere atfedildiği roman, bu haliyle ahlaki bir tercihte de bulunur.

Sonuç olarak Soysal, *Yenişehir’de Bir Öğle Vakti* ile sınıfsal farkları ve karşılaşmaları anlatırken bu farkların ideolojik göndermeleriyle birlikte, kültürel normlar ve gündelik hayat pratikleri aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini de gösterir. Romanın, sınıf mücadelelerinin yalnızca ekonomik değil aynı zamanda kültürel ve duygusal katmanları olduğunu, örtük de olsa, anlatmaya çalıştığı söylenebilir. Bu yönüyle, hem Türk edebiyatı hem de edebiyat sosyolojisi açısından önemli bir metin olan romanın, yazıldığı dönemde öncü bir metin olduğu da ifade edilebilir.

Dipnotlar

- 1 *YBÖV*’de mimari ve kentsel mekân kullanımlarına ilişkin detaylı bir çalışma için bkz: Çağlar vd. (2013).
- 2 Sınıfın duyguları ve sınıf bilinci arasındaki bir tartışma için bkz: Coşkun, (2023, s. 41-46).
- 3 Temel metinlerin değerlendirildiği bir çalışma için bkz: Şengül, 2001.
- 4 Lefebvre’in (2023) “mekânın toplumsal üretimi” yaklaşımına göre mekân, yalnızca fiziksel bir zemin değil toplumsal ilişkilerin ve iktidar yapılaşmalarının bir ürünüdür. Bu bağlamda, Ankara’nın doğrudan devlet eliyle planlanmış bir başkent olarak inşa edilmesi mekânın ideolojik bir temsil alanı hâline geldiğini göstermektedir. Aydemir’in (1966) ve Tekeli’nin (2002) çalışmaları Ankara’nın kentleşme sürecini tarihsel bir bağlama oturturken Ergüneş (2008) ise bu yapının mekânsal ayrışmalar üzerindeki etkilerini göstermektedir.
- 5 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Kovacs ve Sağdıç (2025); Bayraktar (2017).
- 6 Ankara’nın imarı için yürütülen çalışmalar, dönemin siyasetçilerinin kent rantına el koyma girişimleri nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu yolla edinilen zenginlik, kentte burjuvazinin çarpık bileşiminin de sebebidir. Ankara’nın imarı ve Yenişehir’in oluşumuyla ilgili veriler, gelişmeler ve anlatımlar için bkz: Aydın, 2017; Sargın, 2017.
- 7 Jansen planıyla ilgili oldukça geniş bir literatür bulunmakla birlikte, çizimleri, dönemin yazışmaları, toplantıları ve planla ilgili çeşitli görüşleri bir araya getiren bir çalışma için bkz: Keskinok vd. (2023).

- 8 Falih Rıfkı Atay (1998, s. 422, 428), bu konuda yaşanan başarısızlığı şöyle ifade etmektedir: “(Ankara’ya baktığınızda) Şark kafasının ve mizacının Atatürk’ün enerjisini bile eriterek, en güzel hayallerimizden birini nasıl söndürmüş olduğunu görürsünüz. (...) Sabit olmuştur ki, Mustafa Kemal şapka ve Latin harfleri in-kılaplarını başarabilecek kadar kuvvetli bir idare kurmuş, fakat bir şehir planını tatbik edebilecek kuvvette bir idare kuramamıştı. Çünkü bu, Atatürk’ün inkılapları ile halletmeye çalıştığı medeniyet ve kültürün meselesidir.” Atay’ın *Çankaya*’sında Ankara’nın imarı ve oluşan rant çarpıklığıyla ilgili pek çok anlatım yer almaktadır.
- 9 Harvey, 1848’den sonra Paris’in yeniden imarıyla ilgili şunları söylemektedir: “Balzac ve onun dönemindeki pek çok kişi (örneğin kenti uygun bir biçimde yeniden düzenlemeye çalışan ütopyacı düşünür ve kuramcılar) doğru ya da yanlış, kenti sahiplenip onu kendilerine ait kılabilirlerine inanıyorlardı. Kenti yeniden oluştururken toplumsal düzeni olmasa da kendilerini yeniden oluşturmuş olacaktı. Ancak 1848’den sonra kente hâkim olan ve onu kendi özgül çıkarları ve amaçları doğrultusunda biçimlendiren Housmman ve imarcılar, spekülâtörler, sermayedarlar ve piyasa güçleri oldu ve toplumun çoğunluğunu bir kayıp ve mahrumiyet duygusu içinde bıraktılar.” (2019a, s. 119).
- 10 Soysal’ın kısa özgeçmişi için bkz: (<https://iletisim.com.tr/kisi/sevgi-soysal/5614?srsitid=AfmBOorLnq3W7D6cPJYz9q77HqHseNuyHxZUW587TZROk7FnZN6r6pPL>)
- 11 Soysal’ın yayımlanmış eserleri: Hayattayken yayımlananlar: *Tutkulu Perçem* (Öykü-1962), *Tante Rosa* (Öykü-1968), *Yürümek* (Roman-1970), *Yenişehir 'de Bir Öğle Vakti* (Roman-1973), *Şafak* (Roman-1975), *Barış Adlı Bir Çocuk* (Öykü-1976), *Yıldırım Bölge Koşuşu* (Anı-1976). Ölümünden sonra yayımlananlar: *Bakmak* (Köşe yazıları-1977), *Radjo Konuşmaları-Hoş Geldin Ölüm* (Konuşmalar, Söyleşiler-1980), *Türkiye 'nin Kalbi Kabul Günleri* (Yazıları-2017), *Venüslü Kadınların Serüvenleri* (Tiyatro eserleri, konuşmalar-2017), *Tekliğin Türküsü* (Öykü-2018).
- 12 Ankara’ya edebiyatta hangi dönemlerde, nasıl ve hangi yönleriyle yer verildiğini araştıran çok kapsamlı bir çalışma için bkz: Sazyek, 2018.
- 13 *YBÖV*’ün 12 Mart Romanları içinde değerlendirildiği bazı çalışmalar için bkz: Değirmenci, 2004; Fırat, 2009.

- 14 Çetin Baycanlar (2022), *YBÖV*'yi, özellikle bu kalabalığın varlığı nedeniyle “karnalavesk roman” kategorisine yerleştirir.
- 15 Ayrıntılı bilgi için bkz: Türkeli, 2020.
- 16 Piknik Lokantası, Tuna Caddesi, 1/A adresinde 1953 yılında açılmıştır. Ankara'nın en iyi lokantalarından biri olan Piknik, şehrin düşünce mahfillerinden de haline gelir. Sevgi Soysal da, *YBÖV*'e konu olacak kavak ağacını ve ağacın devrilişini, Piknik'te oturduğu bir gün bizzat görmüştür. Soysal, bir söyleşide, bu durumu şöyle anlatmaktadır: “Evet, yoksa durup dururken, bir kavak benzetmesi yapmak, yazarlığında genellikle başvurmadığım bir yol. 12 Mart 1971 sıralarıydı. Piknik'in orada bir kavak devrildi, itfaiyeciler geldi. Ben de tesadüfen ordaydım. Bu karşılaşma etkiledi beni. Kavağın devrilişi sürecinde düşüncemde kurduğum bağlantıları yazmak istedim. Sonuç: ‘Yenişehir’de Bir Öğle Vakti’ oldu” (aktaran Uyguner, 2002, s. 250). Piknik’le ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Ergir, 2017.
- 17 İrad: kira geliri, faiz, kâr payı vb. sermaye.
- 18 Marx’ın detaylı toprak rantı analizi için bkz: 2021, s. 611-798.
- 19 *Biyografik miras* kavramı için bkz: Bulut (2019, s. 45-48).
- 20 İşçileşme süreçlerinin sınıf bilincine etkilerini inceleyen çalışmalar için bkz: Willis (2016), Thompson (2004).
- 21 Soysal’ın romanında yer alan tüm yoksul kadınlar, sistematik erkek şiddetine maruz kalmaktadır. Şükran erkek arkadaşından, Nurten ve Hatice eşlerinden, Aysel ailesindeki ve çevresindeki erkeklerden sürekli şiddet görmektedir. Bu durum, Soysal’ın yoksulluk ve kadına yönelik şiddet ilişkisine bakışını da göstermektedir.

Kaynakça

- Atay, F. R. (1998). *Çankaya*. İstanbul: Bates Atatürk Dizisi.
- Aydın, S. (2017). Ekolojik tahribat ve kültürel çöküş: Bir şehir yaratma projesinin iflası olarak Ankara. İçinde F. Şenol Cantek (Ed.), *İcat edilmiş şehir: Ankara* (ss. 31-68). İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydemir, Ş. S. (1966). *İkinci adam* (Cilt 1). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Batuman, B. (2005). *Kentin suretleri: Mekân ve görsel politika*. İstanbul: Dipnot Yayınları.

Bayraktar, N. (Haz.). (2017). *Sivil mimari bellek: Ankara 1930–1980*. Ankara: Vekam.

Bulut, G. (2019). *İletişim, deneyim, sınıf kültürü: Zincir mağazalarda toplumsal ilişkiler* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara.

Candan, İ. (2021). *Sevgi Soysal'ın romanlarında kent, mekân ve toplumsal cinsiyet* (Yüksek lisans tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Castells, M. (2000). *Kent, sınıf, iktidar* (Çev. A. Cemal). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Coşkun, M. K. (2013). *Sınıf, kültür ve bilinç: Türkiye'de işçi sınıfı kültürü, sınıf bilinci ve gündelik hayat*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Coşkun, M. K. (Der.). (2014). *Emekçileri okumak: Edebiyatımızda sınıf, kültür ve işçilerin gündelik hayatı*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Coşkun, M. K. (2023). *Sınıfın duyguları: İşçiler, duygular ve sınıf mücadelesi*. İstanbul: Dipnot Yayınları.

Çağlar, N., Ultav, Z. T., & Boyacıoğlu, E. (2013). Sevgi Soysal ve *Yenişehir 'de Bir Öğle Vakti* romanında mimari/kentsel mekâna ilişkin çıkarımlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 61-80.

Çetin Baycanlar, S. (2022). Erken bir karnavalesk roman denemesi: *Yenişehir 'de Bir Öğle Vakti*. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 427-437.

Değirmenci, R. (2024). 12 Mart dönemi'nde hukuk: Tanıklık edebiyatı bağlamında bir inceleme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28(2), 367-398.

- Ergir, Y. (2017). “Piknik” – Tuna Caddesi, 1/A, Yenişehir/Ankara. İçinde F. Şenol Cantek (Ed.), *İcat edilmiş şehir: Ankara* (ss. 162-172). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ergüneş, N. (2008). *Kent mekânı ve sınıf ilişkileri: Ankara örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fırat, H. (2009). 12 Mart romanlarında dönemin işçi eylemleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, 11(11), 37-54.
- Harvey, D. (2019a). *Paris: Modernitenin başkenti* (Çev. B. Kılınçer). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Harvey, D. (2019b). *Sosyal adalet ve şehir* (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2025). *Devrim çağı* (Çev. B. S. Şener). İstanbul: Dost Kitabevi.
- Kovacs, M. G., & Sağdıç, Z. (Ed.). (2025). *Macarların tasarımları Türkiye’de: 19. ve 20. yüzyılda Macar-Türk mimarlık ilişkileri*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2024). *Ankara*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaynar, H. (2021). Ankara’nın duygusal tarihine giriş: Artık kimse kimseyle karşılaşmıyor. İçinde D. Ardalı Büyükarman, S. Şahin, T. Ural & B. Öztürk (Ed.), *Edebiyatın izinde: Edebiyat ve gündelik hayat* (ss. 128-149). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Keskinok, H. Ç., Özgür, I. Y., & Efeoğlu, H. (2023). *Jansen ve Ankara: Planlar-yazışmalar*. Ankara: Vekam Yayınları.
- Lefebvre, H. (2023). *Mekânın üretimi* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel.
- Marx, K. (2021). *Kapital* (Cilt 3) (Çev. M. Selik, N. Satlıgan & E. Özalp). İstanbul: Yordam.
- Sargın, G. (2017). Kurmaca başkentlerin imgesel inşası: Ankara’nın mekânsal siyasası üzerine kısa notlar. İçinde F. Şenol Cantek (Ed.), *İcat edilmiş şehir: Ankara* (ss. 81-106). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sazyek, E. (2020). *Türk romanında Ankara*. Ankara: Vekam Yayınları.

Soysal, S. (2025). *Yenişehir 'de Bir Öğle Vakti*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, İ. (2002). Cumhuriyet döneminde Ankara'nın planlanması. İçinde *Ankara 'nın başkent oluşunun 75. yıldönümü sempozyumu bildirileri* (ss. 15-30). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Thompson, E. P. (2004). *İngiliz işçi sınıfının oluşumu* (Çev. U. Kocabaşoğlu). İstanbul: Birikim Yayınları.

Türkeli, Ö. (2017, Haziran). Bambaşka bir şehirde öğle vakti: *Lavarla-alternatif Ankara hayatı*. Lavarla. <https://lavarla.com/bambaska-bir-sehirde-ogle-vakti/> (Erişim: 10.06.2025)

Şengül, H. T. (2001). Sınıf mücadelesi ve kent mekânı. *Praksis*, (2), 9-31.

Şişmek, B. (2017). Anlatılardan anlatıya kapattığım şehir: Ankara. İçinde F. Şenol Cantek (Ed.), *İcat edilmiş şehir: Ankara* (ss. 507-519). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ural, T. (2015). Kahrolsun “bazı” kavaklar: Yenişehir, yeni bir ülke umudu ve yazarlığın politik halleri üzerine. İçinde N. Şahin & I. Şahbenderoğlu (Ed.), *İsyankâr neşe* (ss. ...). İstanbul: İletişim Yayınları.

Uyguner, M. (2002). *Sevgi Soysal: Yaşamı, sanatı, yapıtlarından seçmeler*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Williams, R. (1990). *Marksizm ve edebiyat* (Çev. E. Tarım). İstanbul: Adam Yayınları.

Williams, R. (2017). *Kültür ve toplum, 1780-1950* (Çev. U. Kocabaşoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.

Willis, P. (2016). *İşçiliği öğrenmek: Sınıf, işçilik ve eğitim: İşçi çocukları nasıl işçi oluyor?* (Çev. D. Elhüseyni). Ankara: Heretik Yayıncılık.